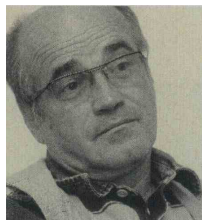

Dr. Bogomir Kovač:

Tolstojeve sage

Nižje plače prej poglobljajo, kot rešujejo recesijo. Teza, ki je očarala vlado, da bi plače nadomeščala z investicijami, tudi ne drži. Plače so neposredna potrošnja, investicije posredna.

Velika politična bitka med sindikati in vlado glede proračunskih rezov je končana. Mirovni socialni sporazum je tudi v tem primeru posledica politične zrelosti na obeh straneh, zato tu ni ne zmagovalcev in ne poražencev. Pomembneje pa je, zakaj je do socialne plačne bitke sploh prišlo, kaj so akterji s tem sporočili sebi, državi in tudi EU. Dobljena bitka je lahko izgubljena vojna, če ne bo dejanskih sprememb. Pri vladi z ekonomiko povpraševanja, pri sindikatih z upoštevanjem ekonomike ponudbe, pri EU z zasukom k socialni uniji. Za vse velja, da primarni problem reševanja te krize ni stvar ekonomskih politik, temveč politične ekonomije, vrednot in ne vrednosti.

Začnimo s politično aritmetiko. Plačni spor med vlado in sindikati je meril dober odstotek proračuna, ogroženih je bilo ostalih 99. Slovitno razmerje 1 : 99 je z dramskimi vložki akterjev nenadoma postal temelj socialnega preživetja ali ekonomskega razvoja te države. Politično je seveda nesmiselno tvegati ekonomski odstotek za politično preživetje in tu je Cerarjeva vlada prvič delovala zrelo. Nekaj drugega je, kako je to izpeljala. Cerar je pred meseci napravil dobro Virantovo dediščino, sedanja groznja za EU je bila cenena, ekonomska teža plačnih prihrankov precenjena, pokazale so se politične razpoke med premierom in finančnim ministrom. Sindikati so še podaljšali obstoječe stanje, pravih izboljšav je malo. Oboji so zamudili priložnost za skupno zavezo, da bodo sodelovali pri reformah javnega in socialnega sektorja, racionalizaciji stroškov, boljšem upravljanju. Zato so sedaj užaljeni pri GZS in otroški vrtec slovenske politike in socialnih partnerjev se nadaljuje.

Seveda je zgodba o javnem sektorju v Slovenija posebna in nesrečna, kot so vse Tolstojeve družinske sage. Javni sektor je v majhni državi relativno vedno prevelik, hkrati Slovenija kot mlada država z njim nikoli ni znala poslovno ravnati. Virantov plačni sistem je začel veljati v času krize,

ko so Pahorjevi in sindikati ustrelili popolnega kozla. Ko so drugi v EU zamrzovali ali celo nižali plače, smo jih mi zviševali, da bi nadoknadili zamujeno. Toda v recesiji je bila ta plačna politika izrazito prociklična in seveda napačna. Potem so sledili evropski zasuk k varčevanju, Šušteršičev ZUJF, tri leta frustracij in Cerarjevo plačilo zapitka.

Plače niso običajni javni izdatki. Ne zadevajo neposredno ponudbe javnih storitev, so hkrati plačilo za delo in davčni transfer. Plačna politika je bolj odvisna od volitev in političnih ciklov kot ekonomskih razmer in preferenc plačnih skupin. V idealnem svetu trga dela bi v javnem in zasebnem sektorju dobili enako plačilo za primerljivo delo in tveganja. Dejansko je trg dela segmentiran in asimetričen, delo heterogeno, cene (plače) lepljive. To je politični in ne ekonomski trg, zato so večne primerjave plač javnega in zasebnega sektorja sporne.

Fiskalna in monetarna politika se zadnja leta podrejata pravilom, kar naj bi vneslo v voluntarizem političnih odločitev red in predvidljivost. Torej bi potrebovali tudi plačna pravila, plačno politiko kot temelj razvojne politike, ki ni zgolj žrtev »razrednega boja« med kapitalom in delom.

Odziv v EU je v sedanji krizi različen. V kriznem obdobju so razvite države centra plače zamrzovale, periferne izrazito nižale, predvsem zaradi zunanjih pritiskov EU, MDS, in so stroške krize prevalile na socialno državo. Osrednja ost varčevalnega napada je bil javni sektor. Plače javnega sektorja so postale osrednje sredstvo fiskalne konsolidacije in protikrizne stabilizacije, pa tudi politične manipulacije. Poglejmo nekatere.

V državah OECD plače zajemajo petino javne potrošnje. Če jih znižate za desetino, ste znižali potrošnjo za dva odstotka, multiplikativno tudi BDP, plačna politika je torej prociklična. Nižje plače prej poglobljajo, kot rešujejo recesijo. Teza, ki je očarala vlado, da bi plače nadomeščala z investicijami, tudi ne drži. Plače so

neposredna potrošnja, investicije posredna, prve delujejo kratkoročno na rast, druge dolgoročno. Zato plače lahko nadomestijo del investicijske potrošnje.

Nižje plače javnega sektorja, pravijo, naj bi omogočale nižje davke, večjo konkurenčnost. Toda konkurenčnost je kompleksna, paradoksalno zahteva sodelovanje (»co-opetition«), zato je stari Wassenaarjev sporazum na Nizozemskem (1982) za ILO še vedno merilo ravnanja. Za nameček »notranja devalvacija« zahteva tudi plačno diferenciacijo glede na plačilnobilančne pozicije, višje plače v Nemčiji, nižje v Grčiji. Ker nacionalno plačno politiko določajo pogajanja socialnih partnerjev, tega ne morete doseči, razen s prisilo, kar postaja slaba praksa EU. Plače postajajo sporna substitucija za devalvacijo valut, plačna politika žrtev zgrešenega projekta evra.

Ko je EU uvajal EMU in evro, so intervencije v plačno politiko članic izrecno prepovedali (TFEU, a.153.5). Tudi danes ne obstaja »evropski socialni sporazum«, v proračunu EU ni socialnih transferjev. Toda vpliv EU na plačno politiko se s fiskalnimi pravili povečuje, ne pa legitimnost tega početja. Neoliberalna agenda EU je tudi tukaj pokop ideje EU, kjer je javni sektor porok socialnega in političnega miru. Vrednost državnih subvencij v zasebni sektor v letih 2008–2009 je znašala 1380 mrd. evrov, privatizacija je bila v tridesetih letih vredna 1300. V dveh letih je javni sektor dal zasebnemu toliko, kot je zasebni plačal javnemu v tridesetih letih. Država ima sedaj slabe banke, zasebni pa dobičkonosne firme.

Leta 1890 je Wagnerjev zakon dokazoval pozitivno korelacijo med javnim sektorjem in rastjo BDP-ja. Javna potrošnja je bila po drugi svetovni vojni pogoj za rast in blaginjo, stabilnost in mir. To je ključni nauk ekonomske zgodovine 20. stoletja. Zato so demonstranti v Ljubljani leta 2014 upravičeno zapisali: »Nismo bilance, smo ljudje!« x